

ikke ender med at forfordele nogen. I dette tilfælde var uddannelse altså i lige så høj grad som køn bestemmende for, hvordan de forskellige grupper anskuede lønspørgsmålet.

Folketinget åbner under store velfærdsdemonstrationer

To måneder efter sosu-strejkerne fandt de offentligt ansatte i Danmark igen sammen. Det skete, da daværende finansminister Thor Pedersen (V) den 26. august 2007 i forbindelse med diskussionen om at afsætte ekstra lønmidler udtalte følgende: ”Det er en myte, at de offentligt ansatte sakker bagud på lønnen – det passer simpelthen ikke”.³⁴¹ Denne udtalelse fik stort set alle fagforbund med offentligt ansatte medlemmer til at gå ud og beskyldte Thor Pedersen for ’talmagi’.³⁴² Det genfundne sammenhold handlede dog ikke primært om, at kvinder fik mindre i løn end mænd, men om at offentligt ansatte fik mindre i løn end de ansatte i den private sektor. Tag fx følgende citat af Lillian Bondo, formand for Jordemoderforeningen:

”Vi ved alle, hvad vi skal betale for en håndværker i weekenden, hvis vandet står ud af et rør i kælderen. Men, Thor, hvad betaler du en jordemoder, hvis blodet fosser ud af en fødende efter en stor bristning en søndag i kirketiden?

Bare rolig. Vi syr hende. Og det gør vi til en løn, som du aldrig ville få en håndværker til så meget som at starte bilen for på en søndag. For tror du, at blikkenslageren nøjes med en timeløn på ca. 150 kr. plus et weekendtillæg på 40 procent. Det er hvad en jordemoder med max anciennitet får”.³⁴³

Da Folketinget åbnede tirsdag den 2. oktober 2007, skete det til store demonstrationer i otte byer,³⁴⁴ hvor op mod 130.000 demonstrerede for mere velfærd og lønforhøjelser i det offentlige.³⁴⁵ Blandt de store deltagere og organisatorer var bl.a. hele FTF-familien, 3F, HK og FOA.³⁴⁶ Velfærdsbevægelsen var således tilbage med endnu mere styrke end ved sin første demonstration den 17. maj 2006. Budskaberne mod nedskæringer fra sidste års demonstrationer gik igen, men nye paroler om højere løn i det offentlige var kommet til. Der var altså ikke tale om et skifte i bevægelsens dagsorden,

Velfærdsdemonstrationen foran Christiansborg den 2. oktober 2007. På fotoet ses også et af FOA's karakteristiske skilte udformet som en hånd, som mange danskere snart skulle komme til at forbinde med omsorgsfagenes ligelønskamp. Fotografi af Torben Kastrup.

men derimod om en udvidelse af den. For de fleste af de deltagende fagforbund var lønkravet dog ikke et krav om lige løn mellem mænd og kvinder, men et krav om ligeløn mellem den private og den offentlige sektor. De kvindedominerede fagforbund var bestemt også en del af denne diskurs, men på nogle af deres bannere og skilte fremsatte både Sundhedskartellets, BUPL's og FOA's medlemmer også deres krav som et krav om ligeløn mellem mænd og kvinder.

Under demonstrationerne fremsatte ingen deres lønkrav så stærkt som sosu'erne, der syntes at have bevaret gejsten fra forårets strejker og mødte frem i stort tal. Sosu'erne brød desuden den linje, der fra centralt hold var lagt af FTF og LO om, at der ikke måtte foregå arbejdsnedlæggelser i forbindelse med demonstrationerne, og de nedlagde flere steder i landet arbejdet fra kl. 11 for at deltage i såkaldte fordemonstrationer. Dette brud på discipli-

nen blev forbigået i tavshed af den øvrige fagbevægelse, og hos arrangørerne udlagde man det i medierne som et eksempel på, hvor engagerede deltagerne var.³⁴⁷

Sosu'erne var ligeledes den mest synlige faggruppe i den demonstration, hvor FOA havde fået lavet meget karakteristiske skilte i form af røde hænder, hvorpå der stod "Mere i løn". Disse skilte delte de også flittigt ud til andre demonstrerende, hvad der var med til at maksimere FOA's synlighed. Det kan altså konkluderes, at FOA i oktober havde lagt sig fuldstændig ind under den linje, dets medlemmer uafhængigt tegnede med deres strejker og aktioner i foråret. De andre kvindefag var også forholdsvis synlige, og man så bl.a. sygeplejersker og jordemødre med bannere for højere løn – disse var dog tydeligvis hjemmelavede og ikke produceret professionelt af fagforbundene.

Sosu'ernes gejst og krav om bedre løn til de kvindedominerede omsorgsområder synes altså at have smittet af på særligt Sundhedskartellets medlemmer, dvs. de kvindedominerede fag inden for sundhedsområdet. Det var således også primært medlemmerne selv, der havde produceret materiale med direkte ligelønsbudskaber til demonstrationen. Helt uden støtte fra deres forbund var sygeplejerskerne dog ikke. DSR havde, ud over at være medarrangør af 2. oktober-initiativet, også formuleret sloganet 'Bedre løn + Flere sygeplejersker = Mere velfærd'.³⁴⁸ Dette slogan manglede den direkte italesættelse af ligelønsspørgsmål, som vi finder på bannere med FOA's røde hænder og på de hjemmelavede skilte. Men til gengæld viser sloganet, hvordan lønkampen nu var blevet knyttet stærkt sammen med kampen for velfærdssamfundet.

De finske sygeplejerskers store sejr

Samtidig med at sosu'erne strejkede i foråret 2007, var der offentlige overenskomstforhandlinger i Finland, og ca. 10 dage efter velfærdsdemonstrationerne i Danmark den 2. oktober brød forhandlingerne sammen. Sammenbruddet skyldtes, at Tehy (de finske sygeplejerskers fagforbund) nægtede at acceptere den fælles 2-årige overenskomst for alle offentligt ansatte. Årsagen var, at Tehy fandt, at de havde et lønefterslæb i forhold til de andre faggrupper og derfor ønskede en højere lønstigning. De finske sygeplejersker valgte derfor at gå i konflikt på højeste niveau, dels ved at true med massiv strejke og dels ved at indgive en kollektiv opsigelse for 12.800 sygeplejersker.³⁴⁹

Den finske regering erklærede ved lov strejken og den kollektive opsigelse ulovlig. Dette fik dog ikke Tehy til at indstille strejken eller trække opsigelserne tilbage. En koldblodighed, der fik arbejdsgiverne (de finske kommuner) til at give sig og indgå en individuel 4-årig aftale, der bl.a. indeholdt en lønstigning på 22-28 % fordelt over 4 år.³⁵⁰ For den enkelte sygeplejerske var dette en månedlig lønstigning på mellem 3000-4800 danske kr. – hvilket var over dobbelt så meget, som sygeplejerskerne ville have fået i den oprindelige overenskomst. Den nye aftale løftede de finske sygeplejersker op på det gennemsnitlige lønniveau for offentligt ansatte i Finland.

De finske sygeplejerskers succes blev noteret af både DSR og FOA, der meldte ud, at man i Danmark burde skele til Finland:

”Jeg er ikke i tvivl om, at vores Folketing vil kigge rundt omkring på de nordiske lande. Det ville være meget dumt ikke at se på, hvad der sker andre steder”³⁵¹ (Connie Kruckow, formand DSR).

Ifølge forsker i arbejdsmarkedetsret Christer Thörnqvist var den succesfulde finske strejke stærkt afsmittende på den danske strejkelyst, og den kan ses som en form for startskud til den danske konflikt. Dette ser han bl.a. afspejlet i, at DSR oversatte Tehy's kampagneslogan 'Ligeløn – det handler om vilje' til dansk og brugte det som hovedparole under hele overenskomstforløbet 2007-2008.³⁵² Forventningerne til de kommende overenskomster i de danske kvindefag var dog allerede høje, før de finske sygeplejersker indgik deres overenskomst. Ligeledes var sosu'ernes konflikt og delsejre i foråret for mange af fagforbundenes medlemmer stadig nemmere at identificere sig med, da det finske arbejdsmarked på en række områder adskiller sig markant fra det danske.^x Den finske konflikt indeholdt heller ikke en sammenligning af lønniveau på tværs af den offentlige og private sektor. Noget, der i høj grad kom til at påvirke overenskomstforløbet 2007-2008.

2007-2008: Offentlige overenskomstforhandlinger med krav om ligeløn

Forventningerne til, hvilket lønniveau man skulle kunne opnå i de offentlige overenskomstforhandlinger i 2008, var høje fra arbejdstagersiden, der skelede til de netop indgåede overenskomster på det private arbejdsmarked,

X I Danmark er kollektive opsigelser ikke en del af konfliktretten, ligeledes er de finske sygeplejerskers lønninger svære at sammenligne med de danske sygeplejerskers såvel som de svenske og norskes.

der havde indeholdt rekordhøje lønstigninger.³⁵³ Desuden havde løntemaet til 2. oktober-demonstrationerne skruet forventningerne ekstra op. Forhandlingerne blev indledt 10. oktober 2007 og var programsat til at slutte i marts 2008.³⁵⁴ De store forventninger ses afspejlet i kvindefagernes interne nyhedsbreve og magasiner, hvor menige medlemmer såvel som toppen gentagne gange giver udtryk for, at lønnen skal hæves markant.³⁵⁵ Fx skriver DSR allerede før det første møde med arbejdsgiverne følgende: ”Sundhedskartellets krav til OK 08 er ikke til at tage fejl af: Løn, løn og atter løn som det absolutte hovedkrav”.³⁵⁶

I de kvindedominerede fagforbunds interne kommunikation omkring de kommende overenskomstforhandlinger er kønsperspektivet massivt til stede. Fx i BUPL’s medlemsblad, hvor argumentet for en lønstigning er, at Tjenestemandereformen af 1969 straffede de kvindedominerede fag, og at man nu bør rette op på denne skævhed:

”Dertil kommer, at vi som et kvindedomineret fag blev placeret lavt, da tjenestemandereformen i 1969 fastlagde lønrelationerne mellem faggrupperne i den offentlige sektor. Det er tiden nu til også at få gjort noget ved denne historiske uretfærdighed”³⁵⁷ (Henning Pedersen, formand BUPL).

Et skift i kommunikationen i forhold til august måned, hvor kvindedominerede forbund som reaktion på Thor Pedersens udtalelse primært slog på, at det offentlige var underbetalt i forhold til det private. Skiftet kan forklares ud fra, at Sundhedskartellet i forbindelse med overenskomstforhandlingerne opfordrede regeringen til at lave en ligelønsreform, da de fandt, at arbejdsmarkedets parter ikke selv kunne løse problemet: ”Ideelt set skulle fagbevægelsen selv have løst problemet, men det har man ikke kunnet hidtil”.³⁵⁸ Ligelønsreformen var vanskelig at få gennemført ved et tæt samarbejde med de ikke kvindedominerede dele af fagbevægelsen, da de ikke ville vinde noget særligt ved forslaget. Sundhedskartellet måtte derfor forfølge en ny strategi for at få en ligelønsreform i det offentlige gennemført.

Sundhedskartellets opfordring til en ligelønsreform og argumenterne herfor ligger desuden på linje med FOA’s udsagn fra sommeren 2007, hvor Dennis Kristensen på vegne af FOA bad politikerne om en øremærkning af penge til de lavtlønnede kvindefag – en opfordring, der på daværende tidspunkt gjorde FOA upopulær i forhandlingsfællesskabet KTO. Tilsammen

dannede Sundhedskartellet og FOA (og efter en vis tøven også BUPL) altså en stærk ny tendens i fagbevægelsen, der ud over at være stærkt kvindedomineret adskilte sig fra den øvrige fagbevægelse på to centrale områder:

For det første gik man bort fra princippet fra fælleserklæringen fra 1987 om, at lønnen altid forhandles inden for en samfundsøkonomisk ansvarlig ramme og med en synkron lønudvikling mellem det private og det offentlige:

”Vi skal have en lønudvikling, der ikke kun forbedrer medlemmernes realløn, men også mindsker lønforskellen til det private arbejdsmarked. Det betyder, at vi ikke kan nøjes med de forbedringer, der blev aftalt på privatområdet i foråret, men at Sundhedskartellets grupper skal overhale de privatansatte. Vi vil have ligeløn”³⁵⁹ (Connie Kruckow, formand DSR og Sundhedskartellet).

I forlængelse heraf var både FOA, Sundhedskartellet og BUPL flere gange ude og argumentere for, at Danmarks økonomi sagtens kunne holde til at give kvinderne ansat i det offentlige en højere løn:

”Hvis Danmarks økonomi kan blive smadret af, at de offentligt ansatte får lidt ekstra i løn, så er der da noget galt med den økonomiske politik”³⁶⁰ (Dennis Kristensen, formand FOA til Politiken 4. december).

For det andet anså man politisk indblanding som en nødvendighed for at løse ligelønsspørgsmålet. Heraf fulgte, at den kommende overenskomstforhandling for BUPL, FOA og Sundhedskartellet var en forhandling, der i hvert fald delvis skulle tages med regeringen. Altså et decideret brud med den danske model. Denne holdning er afspejlet i, at ordet Folketing og/eller politikere er gennemgående ord, når kvindefagene argumenterede for, hvem der burde lytte til (og handle på) deres krav. Et eksempel på denne tendens er DSR's åbne brev i november stilet direkte til Folketinget. Her kan man bl.a. læse:

”Uligeløn er et samfundsproblem. Derfor er det nødvendigt, at Folketinget afsætter en ekstra pulje penge til de offentlige overenskomstforhandlinger. Den nye regering skal også nedsætte en ligelønskommission, der kan bane vejen for en egentlig ligelønsreform”.³⁶¹

Det var derfor ikke nogen stor overraskelse, at overenskomstforhandlingerne 2008 fra starten var præget af spændinger, ikke bare hen over forhandlingsbordet, men også internt i KTO, hvor der var meget lidt forståelse for de kvindedominerede omsorgsfags krav og strategi. Fx udtalte AC’s chefforhandler Sine Sunesen følgende om en skævvridning af lønpengene til fordel for FOA:

”Det vil være svært at få mit bagland med på idéen om at tilgode-se de lavtlønnede, for så vil akademikerne opleve, at de afleverer penge til andre grupper, og det er jo ikke derfor, at man er med i forhandlingsfællesskab”.³⁶²

De interne spændinger førte den 26. februar 2008 til, at FOA forlod KTO’s forhandlingsudspil og valgte at forhandle selvstændigt.³⁶³

Flere af de andre kvindedominerede fagforbund var også kritiske over for FOA og Sundhedskartellets opførsel, bl.a. HK og 3F.³⁶⁴ HK var som sådan åben for, at politikerne tilførte flere midler til løn, men var kritisk over for en politisk øremærkning.³⁶⁵ Dette kan undre, da en sådan øremærkning til kvindefag også kunne være til umiddelbar fordel for de andre kvindedominerede fagforbund. HK og 3F’s modstand kan dog for det første forstås som en loyalitet mod forhandlingsfællesskabet, deres hovedorganisation og det danske overenskomsts system som sådan og for det andet ud fra, at disse fagforbund på trods af deres mange kvindelige medlemmer faktisk ikke passede ind i den ligestillingsfortælling, FOA, Sundhedskartellet og BUPL var i gang med at bygge op. Hverken HK eller 3F havde, som BUPL, FOA og Sundhedskartellet næsten kun har, medlemmer beskæftiget i det offentlige. Hertil kommer, at en ligestillingsfortælling, der handlede om forfordelte kvinder ansat i det offentlige versus privilegerede mænd i det private, ikke har haft samme gennemslagskraft for disse fagforbund. Ydermere var der hos BUPL, FOA og Sundhedskartellet et fokus på kvinders omsorgsarbejde og det nære velfærdsarbejde – dels ud fra at disse fagforbund alle organiserede

medlemmer beskæftiget i disse fag, og dels ud fra at disse fags lønkamp havde rødder i velfærdsbevægelsen, der netop havde fokuseret på at bekæmpe nedskæringer i den borgernære velfærd. HK og andre kvindedominerede fagforbund, der primært organiserede kvinder beskæftiget med andet end borgernært omsorgsarbejde (fx sekretærarbejde og administration), havde således svært ved at skrive sig selv ind i en ramme, hvor fokus var 'varme hænder' og øget værdisættelse af traditionelt feminint kønnet omsorg. HK mente faktisk, at netop denne vinkel gjorde, at deres medlemmer blev glemt og deres arbejde nedgjort. De lancerede derfor også kampagnen 'de nødvendige hænder' for at sætte fokus på, at det ikke kun var det borgernære omsorgsarbejde, der havde værdi for samfundet.³⁶⁶

Selvom samtlige forbund generelt kom med store krav til forhandlingerne, var det Sundhedskartellet, FOA og BUPL, der var mest aggressive, og allerede før forhandlingerne gik i gang, havde de alle meldt sig klar til konflikt. Følgelig har det næppe været nogen overraskelse, da de i løbet af februar og marts alle varslede konflikt.³⁶⁷ En linje, de fastholdt, på trods af at de statsansatte indgik forlig den 18. februar og KTO med KL (Kommunernes Landsforening) den 11. april.³⁶⁸ KTO og KL's forlig indeholdt bl.a. en lønstigning på 12,8 % over de næste 3 år, og det tal blev omdrejningspunktet for resten af forløbet. For de strejkende blev det nemlig et mål at få en højere lønstigning end den, som KTO fik, og for Danske Regioner, KL, regeringen og til dels også den øvrige fagbevægelse blev det en principalsag, at 12,8 % måtte være loftet.